

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ У СВІТОВИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ЧИННИК ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У статті висвітлюються особливості інтеграції України у світовий інформаційний простір. Така інтеграція розглядається як чинник цивілізаційного розвитку України.

In this article the peculiarities of Ukraine's integration into the global information space are analyzed. This integration is seen as a factor of civilization development of Ukraine.

Одним із напрямів державної політики України, при перебуванні у владі представників різних, інколи навіть протилежних, політичних блоків, є інтеграція у європейське співтовариство. Ефективність та швидкість цього процесу залежать від багатьох чинників, серед яких визначальне місце належить незалежному національному інформаційному простору.

В останні роки особливої актуальності набули дослідження інформаційного суспільства, впливу засобів масової інформації (ЗМІ) чи, як прийнято сьогодні говорити, – засобів масової комунікації (ЗМК) на суспільно-політичну свідомість громадян. Так, українські вчені В. Бебик, О. Зернецька, А. Москаленко, Г. Почепцов, А. Ручко створили методологічну базу теоретичних основ розвитку інформаційного суспільства та державної політики інформаційної безпеки. Сутнісні зміни у сучасному суспільстві, глобалізація інформаційної діяльності аналізуються у працях О. Андрєєвої, Т. Барташук, В. Вергуна, О. Литвиненка.

Для аналізу процесів, які відбуваються в межах інформаційного простору, потрібно з'ясувати сутність цього терміна. Поняття "інформація має латинське походження й дослівно перекладається як "дані, повідомлення, роз'яснення, приведення у форму". Поняття "простір" у його філософському значенні тлумачиться як одна з основних об'єктивних форм існування матерії, яка характеризується протяжністю та обсягом. Виходячи з такого трактування, інформаційний простір є тим середовищем, у якому і завдяки якому виробляється, існує, циркулює, використовується та зберігається інформація. На думку В. Карпенка, це поняття не космічне (хоча повітряний і космічний простір можуть входити і входять до складу інформаційного поля), не географічне (хоча територія є його невід'ємною частиною), не технічне (хоча уявити його поза науково-технічним прогресом неможливо), не економічне (хоча тісно пов'язане з економікою і є важливим її складником). Це поняття – соціально-політичне і включає в себе як територіальний, космічний, технічний, економічний фактори, так і людський, оскільки суспільна інформація призначається для людини, людина – її споживач, без людини вона втрачає свій сенс [2].

Незалежно від форми правління й територіального устрою кожна держава має свій власний інформаційний простір, а від зазначених чинників залежить вже його наповненість. Тому межі інформаційного поля зазвичай ототожнюються з географічними кордонами країни, охоплюючи національну територію, акваторію, повітряний простір, а також усі сфери життєдіяльності суспільства. Наприклад, ЗМІ декількох країн, які є головними гравцями в інформаційному середовищі, про одну і ту ж подію нерідко подають різну інформацію. Дивного в такій ситуації нічого немає, адже будь-яка об'єктивність є суб'єктивною. Кожна держава повинна виражати свої національні інтереси. Проте такий стан речей є прийнятним лише до того часу, коли іноземний інформаційний суб'єкт не починає загрожувати національній безпеці.

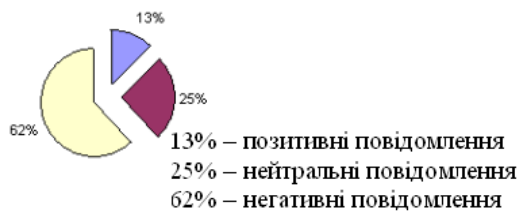
Уперше поняття "національна безпека" та "національні інтереси" на законодавчому рівні були визначені у "Концепції (основах державної політики) національної безпеки України", яка була прийнята Верховною Радою

України [3, с. 5]. У ній визначається, що захист національної безпеки є однією з найважливіших функцій держави. У цьому контексті інформаційна безпека як невід'ємна складова національної безпеки потребує свого забезпечення на державному рівні, оскільки протягом усієї історії розвитку людства інформація розглядалася як важливий військовий, політичний, економічний і соціальний фактор, що обумовлює розвиток держави, суспільства та особистості за конкретних історичних умов [4]. Тому гостро постає питання інтеграції України у світовий інформаційний простір, що дасть можливість не лише впливати на подання за кордоном достовірних відомостей про державу як важливого чинника її суверенітету, а й на процеси інформування самих громадян України з найменшою імовірністю викривлення про події у світі. Це пов'язано з тим, що поняття "інтеграція" означає не лише проникнення, а й взаємопроникнення, взаємопоєднання будь-чого. Цей процес має відбуватися всебічно, а не односторонньо. У протилежному ж випадку він називатиметься вже не інтеграцією, а окупацією.

За всі роки незалежності України спостерігалася тенденція саме до окупації нашого інформаційного простору іншими державами, здебільшого Російською Федерацією. Незважаючи на офіційну задекларованість інтеграції України у світове, у тому числі й інформаційне, співтовариство, на сьогодні ситуація залишається складною. Дослідники продовжують констатувати низький рівень присутності країни в глобальному інформаційному полі та високу інформаційну залежність від іноземних держав і медіа-структур. Так, більшість мас-медіа, що працюють на території України, засновані на іноземному капіталі, а кількість національних зменшується.

Українські ЗМІ, на відміну від російських та європейських, не можуть похвалитися великою кількістю власних закордонних корпунктів. Як наслідок – міжнародний інформаційний простір заповнений повідомленнями, взятими переважно з російськомовних джерел, що часто спотворюють реальний стан справ в Україні. Крім того, на сучасному медіа-ринку спостерігається "інформаційний голод" на об'єктивне висвітлення закордонних новин. За таких умов головним каналом отримання достовірних відомостей стає Інтернет, який дає змогу отримати інформацію з безпосереднього джерела. Але тут виникає низка перешкод. По-перше, не всі громадяни України мають можливість доступу до глобальної мережі. По-друге, щоб читати іноземні статті потрібно володіти різними мовами.

У руслі останніх політичних процесів закордонні мас-медіа все частіше згадують про Україну як про авторитарну кримінальну державу, де відбуваються політичні репресії. Протягом січня-березня 2012 р. нами було проведено моніторинг низки найбільших ЗМІ провідних країн світу. Дослідження показало, що у повідомленнях переважає негативна інформація, найпопулярнішими темами були справи, пов'язані з ув'язненням колишнього Прем'єр-міністра Ю. Тимошенко, судовим процесом над экс-міністром внутрішніх справ Ю. Луценком, охолодженням відносин з Європейським Союзом, газовими переговорами з Росією та підготовкою України до Євро-2012. Дані моніторингу внесено до діаграми:

Як уже зазначалося, переважну частину інформації про Україну іноземні споживачі отримують опосередковано через російські мас-медіа. Склалася ситуація, коли російські журналісти мають безперешкодний, а часом і першочерговий доступ до джерел інформації, представники ж інших країн мають із цим проблеми. Це підтверджує той факт, що 27 лютого 2012 р. вони звернулися з офіційним листом до Президента України щодо ускладнення правил отримання акредитаційних карток і віз.

9 травня 2011 р. набули чинності зміни до Закону України "Про інформацію", згідно з якими представники іноземних ЗМІ не потребують акредитації Прес-служби МЗС для роботи в Україні. Зміни були направлені на те, щоб приврянути у правах іноземних та вітчизняних журналістів. У зв'язку з нововведеннями в іноземних журналістів виникли труднощі через відсутність посвідчення, яке підтверджує їх легальне перебування в Україні, а також через значний перелік документів, необхідних для отримання посвідки на тимчасове проживання, та складність їх оформлення і подачі. Працівники ЗМІ скаржаються на те, що нові правила отримання акредитації та віз для журналістів відчутно ускладнили їм роботу в Україні, оскільки тепер для отримання візи необхідно здійснювати затратні фінансово та тривалі за часом поїздки додому, а потім, повертаючись в Україну, проходити тривалий процес реєстрації.

Викривлення інформації безпосередньо впливає на імідж країни серед міжнародної спільноти та спричиняє дестабілізацію її економіки, погіршення й уповільнення розвитку культурної, соціальної та інших сфер життєдіяльності суспільства. Тому представники державної влади намагаються підвищити рівень довіри до України у світі через промо-ролики, публікації у пресі, організацію різних подій тощо. Проте кошти витрачаються, а результату майже ніякого. Хоча у порівнянні з іншими країнами з бюджету України грошей виділяється мало, до того ж робиться це несистемно. На формування міжнародного іміджу своєї держави Китай витрачає близько 6 мільярдів доларів на рік, США – 1,5 мільярда, Росія близько 300 мільйонів.

Сьогодні у суспільстві лунає багато критики стосовно якості рекламних матеріалів про Україну у контексті того, які суми коштів на це витрачаються із бюджету. Для прикладу, на інформаційний ролик до Євро-2012 "Увімкни Україну" було витрачено 4 мільйони гривень і на показ його на CNN ще 100 тис. доларів. На трансляцію у Європі засідань Верховної Ради України – 2 мільйони гривень.

У лютому 2012 р. 100 тис. доларів було витрачено на випуск рекламного додатка про Україну до газети "Вашингтон Пост". Цей друкований засіб масової інформації має специфічний характер (подає політичні новини, здебільшого про життя Білого Дому) і досить обмежене коло споживачів. А вкладку майже ніхто не читає, оскільки вона не містить оперативної інформації й не обов'язково додається до основного номера газети. Цей захід було організовано з метою реклами країни серед іноземних туристів у зв'язку з проведенням у червні 2012 р. в Україні чемпіонату Європи з футболу. Проте доцільнішим у цьому випадку був би вибір прові-

дного мас-медіа Брюсселя, де зосереджені представництва найбільших видань Європейського Союзу.

Незважаючи на всі перераховані негативні тенденції в процесі інтеграції України у світовий інформаційний простір, спостерігається деякий позитивний поступ на цьому шляху. Промо-акції є суттєвими, але не базовими складовими інформаційної присутності країни на міжнародній арені. Такі заходи носять одномоментний характер. Для ефективного інтеграції України у світовий інформаційний простір потрібна постійна її присутність у зарубіжних ЗМІ. А це поряд із диппредставництвами можуть забезпечити представництва українських національних мас-медіа. Їх акредитація у країні розташування, участь у прес-конференціях, інших публічних заходах та акціях утворюють не лише ЗМІ, які представляють журналісти, а й державу своєї приналежності, розширюють знання про неї у міжнародному середовищі, зміцнюють авторитет.

У цьому контексті плідною є діяльність єдиного державного інформаційного агентства України – Укрінформу. Одним з основних напрямків його роботи відповідно до статутних завдань саме і є зміцнення іміджу України за кордоном. Власні кореспонденти агентства працюють у Польщі, Франції, США, Болгарії, Угорщині, Німеччині, Росії, Китаї, ОАЕ, Бельгії. Адже і для державної влади, і для всього українського суспільства отримання об'єктивної, достовірної та повної інформації про події за кордоном із першоджерел, а не в інтерпретації зарубіжних ЗМІ, має велике значення.

Про широку географію надходження матеріалів Укрінформу з-за кордону та її потоку у зворотному напрямі свідчить і послідовна співпраця з такими потужними інформаційними агентствами, як Сінхуа (Китай), БТА (Болгарія), АзерТАдж (Азербайджан), АА (Туреччина), БелТА (Білорусь), Хіна (Хорватія), МТІ (Угорщина), ІТАР-ТАСС (Росія), Бі-Бі-Сі. ПАП (Польща) тощо. Загалом щодоби інформацію Укрінформу отримують близько 50 зарубіжних агентств. Крім того, у складі національного інформаційного агентства створено Інформаційний центр "Україна-2012", основним завданням якого є надання інформації як для українських, так і для іноземних представників, у тому числі й ЗМІ, про підготовку та проведення в Україні чемпіонату Європи 2012 р. з футболу.

Варто зауважити, що за кордоном законодавством передбачено сувору відповідальність дотримання авторських прав, тому для більшості країн є звичним факт отримання інформації з перевірених і достовірних джерел тільки за попередньої оплати матеріалу. Якщо для українського споживача інформаційного ринку звичною є ситуація безкоштовного отримання повідомлень з електронних ЗМІ, то в інших країнах, особливо Європейського Союзу, подаються лише заголовки та/або анотації до статей. Повний матеріал можна лише купити. Хибною є думка, що глобальна мережа Інтернет дає змогу отримати інформацію з будь-якого куточка світу, оплативши лише послуги Інтернет-провайдера. Тому міжнародна діяльність Укрінформу як національного інформаційного агентства є вельми важливою не лише для поширення інформації про Україну, але й для отримання нашою державою інформації про події у світі. Відбувається багатосторонній обмін повідомленнями між ЗМІ, і виконується основна умова інтеграції в інформаційний простір – всебічність, взаємообмін інформацією.

На сьогодні офіційну присутність України у світовому інформаційному просторі забезпечує також і ДТРК "Всесвітня служба "Українське телебачення і радіомовлення"" (УТР). Міжнародне співробітництво в інформаційній сфері здійснюється на підставі низки договорів.

Крім того, 21 жовтня 2010 р. Національна телекомпанія України та Євроньюз підписали ліцензійний договір про запуск з 24 серпня 2011 р. цілодобової україномовної версії міжнародних новин Євроньюз, який є одним з найавторитетніших світових інформаційних каналів [1]. Трансляція української версії Євроньюз – це іміджевий медіа-проект в рамках європейської інтеграції України, який забезпечує посилення присутності України в європейському та світовому інформаційних просторах з метою всебічного задоволення потреб українського суспільства – громадян України, а також громадян інших країн світу, для яких українська є рідною мовою – права на отримання інформації рідною мовою. Трансляція Євроньюз українською мовою також сприяє просуванню європейських цінностей серед українського населення та об'єднанню українського суспільства навколо ідеї європейської інтеграції України заради прогресу та становленню України як європейської держави.

Ще одним джерелом надання інформації у світі про Україну є ЗМІ діаспори. Найбільші країни світу докладають багато зусиль для підтримки своїх емігрантів, у тому числі надають фінансову допомогу. Кабінет Міністрів України постановою від 8 лютого 2012 р. № 102 затвердив порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки забезпечення позитивного іміджу України та здійснення заходів щодо підтримки зв'язків з українцями, які проживають за межами України. Виділено, зокрема, 332 тисячі гривень на забезпечення громадами за кордоном випуску періодичних видань, підготовки та випуску теле – і радіограм, публікацій з української тематики в ЗМІ за кордоном, підтримку Інтернет-ресурсів таких громад.

І все ж на підставі всебічного аналізу, результати якого використані при підготовці цієї статті, можна стверджувати, що роль і місце України у світовому інформаційному просторі не відповідають її геополітичному положенню, науково-технічним можливостям і національним інтересам держави. Більшість інформації про Украї-

ну в іноземних мас-медіа носить негативний характер. Причина полягає у тому, що значна частина повідомлень про Україну надходить до міжнародної спільноти, як і раніше, з Москви, де зосереджена найбільша на пострадянському просторі кількість представництв провідних світових медіа. Крім того, вагому роль безумовно відіграє активна та порівняно добре відпрацьована інформаційна політика Росії, спрямована також на створення вигідного Росії міжнародного іміджу України.

Поширення у світовому інформаційному просторі викривленої, недостовірної та упередженої інформації є загрозою національній інформаційній безпеці України. Тому держава повинна докладати максимум зусиль для забезпечення захисту власного інформаційного простору та його активної інтеграції у світовий. Підтримка національних ЗМІ, мас-медіа діаспори, створення рівних умов для роботи закордонних журналістів є необхідними складовими на шляху до інформаційної незалежності та авторитету. Адже саме від цього безпосередньо залежать процеси всередині самої країни, зокрема, кількість та розмір інвестицій, розвиток бізнесу, туристичний потік та багато іншого.

1. Інформаційний прорив України в європейський інформаційний простір, до якого залишаються лічені дні [Електронний ресурс] // Перший національний телеканал. – Режим доступу: <http://1tv.com.ua/uk/about/news/2011/08/05/6630> 2. Карпенко В. Інформаційна політика та безпека [Електронний ресурс] / В. Карпенко // Українське життя в Севастополі – Режим доступу: <http://ukrlife.org/main/karp/bezpeka13.htm> 3. Постанова Верховної Ради України "Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України" від 16 січня 1997 р. № 3/97 ВР // Голос України. – 1997. – 4 лютого. – С. 5. 4. Сучасна масово-інформаційна ситуація. Світові процеси та обличчя журналістики в Україні [Електронний ресурс] // Освітній портал України. – Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/journalism/25659/> 5. Флюр О. М. Формування світового інформаційного суспільства / О. М. Флюр // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. – Вип. 40. Ч. II – К.: Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2003. – С.32 – 36.

Надійшла до редколегії 28.02.12